

а також подальша розбудова демократичної держави, у якій неухильно забезпечується верховенство права тощо.

Список використаних джерел:

1. Комітетом з питань правоохоронної діяльності протягом восьмої сесії підготовлено, а Верховною Радою прийнято три закони, спрямовані на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС). *Прес-служба Апарату Верховної Ради України*. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/233010.html (опубліковано 09 лютого 2023 року).

2. Указ Президента України № 273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки» від 11 травня 2023 року. *Президент України. Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-38>

СПОСІБ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368⁵ КК УКРАЇНИ

Сванадзе Лана Патіївна

*аспірантка кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)*

На жаль, на сьогодні корупція в Україні залишається однією із найбільших загроз та стримуючим чинником на шляху до прийняття нашої країни до Європейського союзу. Кримінальна відповідальність за вчинення корупційних діянь, одним із яких є незаконне збагачення, є певним інструментом стримування корупції як суспільно небезпечного явища, що притаманне законодавству більшості розвинутих країн світу.

Варто зазначити, що за весь час існування у Кримінальному Кодексі України (далі – КК України) відповідної норми, що передбачає покарання за незаконне збагачення – це ст. 358-2 (Кодекс доповнено цією нормою згідно із Законом 3207-XI від 07.04.2011 з подальшими

змiнами та яка визнана неконституцiйною Конституцiйним Судом України 26 лютого 2019 р.), та ст. 358-5 (внесена до КК України Законом 2263-IX вiд 31.10.2019 р.), жодного обвинувального вироку за незаконне збагачення вiтчизняними судами не винесено. Разом з тим, Україна традицiйно займає досить низьке мiсце (33 бали у 2022 р.) у рейтингу країн за Індексом сприйняття корупцiї у свiтi [1].

Згiдно офiцiйних статистичних даних, представлених на сайтi Офiсу Генерального прокурора за останнi п'ять рокiв [2], у 2018 р. облiковано 73 кримiнальних правопорушення, закрито – 33; у 2019 р. облiковано 5 кримiнальних правопорушень, закрито 13; у 2020 р. облiковано 10 кримiнальних правопорушень, закрито 4; у 2021 р. облiковано 3 кримiнальних правопорушення, закритих немає; у 2022 р. облiковано 3 кримiнальних правопорушення, закрито 2. Жодного обвинувального акту до суду за дослiджуванй перiод не направлено.

Вченi роблять висновок, що така ситуацiя складається через 1) прогалини в роботi, деякою мiрою, правоохоронних органiв; 2) недосконалiсть розробленої норми, що передбачає кримiнальну вiдповiдальнiсть за незаконне збагачення; 3) значну кiлькiсть внесення змiн як до самої статтi КК України, що передбачає вiдповiдальнiсть за незаконне збагачення, так i до антикорупцiйного законодавства держави, що спричиняє швидку адаптацiю органiв досудового розслiдування до нових нормативних змiн у ходi досудового розслiдування; 4) полiтичнi та особисто кориснi мотиви окремих уповноважених особi та органiв держави, якi можуть впливати на скасування кримiналiзацiї норми, що передбачає вiдповiдальнiсть за незаконне збагачення, а також певних заходiв, закрiплених в антикорупцiйному законодавствi [3, с. 258]. На наш погляд, однiєю з причин, у тому числi, прогалин в роботi правоохоронних i судових органiв, є недостатня розробленiсть кримiналiстичних рекомендацiй з розкриття та розслiдування незаконного збагачення, що тягне за собою вiдсутнiсть дiєвих механiзмiв впливу на стан злочинностi у цiй сферi.

Одним iз обов'язкових елементiв кримiналiстичної характеристики будь-якого злочину, що посiдає важливе мiсце в її системi, є спiсiб вчинення злочину. Саме через дослiдження способу вчинення злочину формуються i використовуються кримiналiстичнi прийоми, засоби та методи виявлення, фiксацiї та дослiдження доказiв, i на основi чого розробляються кримiналiстичнi характеристики злочинiв як компонент окремих кримiналiстичних методик розкриття та розслiдування злочинiв.

На вiдмiну вiд кримiнально-правового розумiння способу вчинення злочину, пiд яким здебiльшого розумiють певний порядок, метод,

послідовність рухів і прийомів, що застосовуються особою для вчинення злочину [4], його криміналістичне поняття і значення є ширшим та більш змістовним. Воно включає в себе не тільки злочинні дії з безпосереднього вчинення злочину, але й незлочинні дії винуватої особи з підготовки та приховування злочину, в наслідок яких залишаються певні матеріальні та ідеальні сліди в пам'яті людей та у його матеріальній обстановці.

У диспозиції ст. 368-5 КК України законодавець не називає конкретних способів незаконного збагачення. На наш погляд, така конструкція кримінально-правової норми зумовлена постійною появою в реальному житті нових способів корупційного збагачення, що виключає можливість навести вичерпний їх перелік у диспозиції відповідної статті.

За результатами системного аналізу наукових джерел та матеріалів практики встановлено, що способами набуття активів, що є предметом незаконного збагачення, є наступні: а) отримання активів безпосередньо або через посередників; б) у матеріально визначеній формі або у іншій (наприклад, переведення грошових коштів на банківський рахунок); в) з подальшим набуттям права власності або без такого (користування, володіння).

Набуті в результаті незаконного збагачення активи можуть в подальшому: зберігатися готівкою, на банківських рахунках (у тому числі, інших осіб); витратитися на певні особисті, сімейні та т. ін. потреби (оплата відпочинку, навчання, лікування, ремонту тощо); стати засобом придбання рухомого майна (автотранспорт, корабель, катер, човен, літак тощо), нерухомого майна (квартира, житловий будинок, земельна ділянка тощо), коштовностей і предметів розкоші (коштовні годинники, мобільні телефони, взуття, одяг, аксесуари, меблі тощо); придбання вартісної комп'ютерної та побутової техніки; тварин; вкладання коштів у бізнес, будівництво та т. ін.; бути вивезені за кордон (особисто, через посередників) з можливістю здійснення перед цим конвертації національної валюти в іноземну.

Згодом виведені в іноземні держави кошти може бути використано для: 1) придбання іноземних юридичних осіб, зокрема офшорних; 2) придбання за кордоном нерухомого майна або його частки (квартира, житловий будинок, гараж чи інше приміщення, земельна ділянка); 3) вкладання на банківські рахунки чи придбання цінних паперів у закордонних резидентів; 4) придбання в іноземних державах рухомого майна (автотранспорт, корабель, катер, човен, літак тощо); 5) здійснення інших витрат (придбання вартісних членських внесків до іноземних впливових організацій чи елітних клубів); 6) з ними можуть

бути вчинені інші операції з легалізації незаконно отриманих коштів [5, с. 23].

У більшості випадків особи, які незаконно збагатилися, здійснюють заходи приховання такого факту, що утруднює його встановлення органами досудового розслідування. Способами приховання незаконного збагачення (набуття активів) суб'єктами злочину є: а) реєстрація права власності на майно особами, які не є суб'єктами декларування, відомості про яких не підлягають декларуванню; внесення коштів на банківські рахунки інших осіб; б) вчинення правочину для приховання іншого правочину, який насправді вчинено (удаваний правочин) – купівля чужого винаходу та його оформлення на себе з подальшим отриманням дивідендів; здійснення фіктивної підприємницької діяльності близькими особами (наприклад, утримання перукарського салону); придбання активів за заниженою вартістю (наприклад, найдешевша комплектація транспортного засобу чи за наявності пошкоджень) та ін.; в) вчинення правочину без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися таким правочином (фіктивний правочин) – ніби-то взяття в кредит коштів у осіб, які не є суб'єктом декларування; надання (придбання, дарування) близькими особами коштовних подарунків тощо.

Способами приховання володіння набутими активами суб'єктами злочину є: а) заздалегідь офіційне розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану, але продовження фактичного проживання із дружиною (чоловіком) та ведення спільного побуту, у тому числі спільне користування набутими активами; б) зберігання коштів у готівці (в сейфах, тайниках чи сховищах); в) придбання дешевих копій подібних до коштовних годинників, коштовностей чи інших дорогих речей; г) здійснення операцій з купівлі-продажу коштовних предметів за готівку; д) виведення (у тому числі фізичне вивезення) активів за кордон особисто, через посередників або з використанням фірм-одноденок; придбання за кордоном рухомого або нерухомого майна; вкладання в банківські рахунки чи придбання цінних паперів у закордонних резидентів; учинення інших дій.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції – 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org>
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zarejestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
3. Моргун Н.С., Шевчук О.О., Марчевський С.В. Встановлення джерел походження активів як обставина, яка підлягає доказуванню під

час розслідування незаконного збагачення. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 1(97). С. 257–266.

4. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. М. : Госюриздат, 1960. 244 с.

5. Розслідування незаконного збагачення (368⁵ КК України) [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. М. Стрільців, В. В. Крижна та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 90 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-39>

СИСТЕМИ «ПОГЛИНАННЯ» ТА «СКЛАДАННЯ» ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ

Школа Ярослав Олександрович

*студент юридичного факультету спеціальності
«Правоохоронна діяльність»*

Національного університету «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя)

Науковий керівник: Тетяна Леоненко

*доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального,
цивільного та міжнародного права юридичного факультету*

*Національного університету «Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя)*

Фундаментальною працею, присвяченою проблемам призначення покарання, є монографія М. І. Бажанова «Призначення покарання за радянським кримінальним правом» [1. с. 11].

Так, автором піддано глибокому аналізу складні проблеми призначення покарання при сукупності злочинів, сукупності вироків, наведено авторське бачення щодо вирішення проблеми врахування обставин, які пом'якшують чи обтяжують покарання, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом [1, с. 12].

Сукупність злочинів полягає в тому, що особа скоює два або більше злочинів, кожен із яких передбачений різними статтям або різними частинами Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено. У зв'язку з цим можливі різні підходи до призначення покарання за таку сукупність. Серед них можна виділити такі: 1. Система повного (абсолютного) складання покарань; 2. Система обмеженого складання покарання; 3. Система поглинання; 4. Система обов'язкового або факультативного підвищення покарання; 5. Змішані системи призначення покарання за сукупністю злочинів [2, с. 155].